

СТАНОВИЩЕ

за дисертационния труд на Кремена Георгиева Костадинова–Диаш на тема „Еволюция на съпротивата и опозиционните движения срещу военната диктатура в Бразилия - 1964-1985 г.“, представен за придобиване на научната и образователната степен „доктор“ за научна област Хуманитарни науки по професионално направление 2.2. „История и археология“, научна специалност „Нова и най-нова история“ (Съвременна история) с научен ръководител доц. д-р Гергана Алексиева от проф. д-р Искра Василева Баева, преподавателка в Историческия факултет на СУ „Св. Климент Охридски“

1. Данни за докторантката

Кремена Георгиева Костадинова–Диаш е родена на 6 август 1982 г. в Русе. След завършване на средното си образование през 2007 г. тя се записва за студентка във Факултета по класически и нови филологии на СУ „Св. Кл. Охридски“ в бакалавърската програма „Португалска филология“, която завършва през 2011 г. През 2016 г. е приета в магистърската програма „Кризис, конфликти и дипломация, XVI – XXI в.“ на Историческия факултет, която завършва през 2018 г. след защита с отличие на магистърската теза „Португалският кралски двор в Бразилия, 1808 – 1821 г.“.

Професионалната ѝ реализация преминава през позицията на хоноруван преподавател по португалски език във ФКНФ в СУ „Св. Кл. Охридски“ и като консулски служител в посолството на Бразилия в София.

2. Характеристика на дисертационния труд

Научният проблем, на който е посветена дисертацията на Кремена Костадинова–Диаш е съобразен с базовото ѝ образование по португалска филология, както и с магистърското ѝ по съвременна история, тъй като в дисертацията си тя е представила аналитично важен етап от съвременната история на Бразилия, най-голямата държава от Латинска Америка: събитията от втората половина на XX в., когато страната преминава

през военна диктатура, масови съпротивителни движения в обществото и еволюционно излизане от диктатурата.

Историята на Бразилия е почти непозната в България, затова дисертацията е не само изследване на диктатурата и съпротивата срещу нея, а и популяризира историята на тази важна латиноамериканска държава в нашата страна. Това е основната причина събитията от темата на дисертацията да бъдат предшествани от по-широк поглед върху спецификите в развитието на Латинска Америка и на Бразилия от първата половина на XX в.

Целта на дисертацията е формулирана така: *„да се предложи интегрален прочит на опозицията и съпротивата срещу режима – не само като политическа реакция, а като израз на дълбок процес на демократично, морално и културно възраждане“* (с. 3) и *„Дисертацията изследва произхода, целите и стратегиите на тези движения [имат се предвид различните форми на съпротива] тяхното взаимодействие с режима и ролята им за възстановяването на демократичните институции. В този смисъл изследването вписва бразилския опит в по-широката рамка на латиноамериканската история, където борбата срещу диктатурата се превръща в централен елемент от процеса на обществено и политическо съзряване на целия континент.“* (с. 4). В уводната част са изброени подробно и убедително още задачите, обектът, предметът, хронологичният обхват, методите, използвани при написването на дисертацията. От методическа гледна точка дисертацията отговаря на всички изисквания за такъв научен текст.

За написването на своята дисертация Кремена Костадинова–Диаш е използвала значителен документален материал, почерпен от 12 архивни колекции, главно бразилски, но и американски, повечето от които са дигитални, както и спомени на действащи лица и седем лични интервюта, направени от докторантката с такива личности. От аналитичните публикации Кремена Костадинова–Диаш е използвала шест български и 89 други с различен произход, главно бразилски. Струва ми се обаче, че поне що се отнася до позициите и дейността на Бразилската комунистическа партия, тя би могла да използва и книгата на Надежда Янковска *„Година на криза: Никита Хрущов и предизвикателствата пред комунистическото движение (1956 – 1964 г.)“*. АИ „Проф. Марин Дринов“, 2023.

Убедителната изворова основа и богатата аналитична литература са добра предпоставка за изследването. В своята дисертация Кремена Костадинова–Диаш е

показала отлично познаване на сложната предистория на военния преврат, на характера на военната диктатура в Бразилия, а вече в дълбочина е проследила етапите в развитието на бразилската обществена съпротива, което е подложила освен на исторически и на политологичен анализ.

Трите глави на дисертацията следват логичната линия на събитията. **Първата** е посветена на пътя до преврата и установяването на военната диктатура, което предизвиква първите прояви на съпротива (1963–1964), **втората** представя най-тежкия период от диктатурата през т.нар. Оловни години, когато военните използват всякакви позволени и непозволени средства, за да смажат въоръжената съпротива и до голяма степен успяват (1967–1977), а **третата** проследява постепенната еволюция както на съпротивителните движения, така и на представителите на военната диктатура, която в края на краищата ще доведе до мирното излизане от диктатурата и възстановяване на демокрацията (1977 – 1985).

Кремена Костадинова–Диаш показва не само задълбочено познаване на властовите и обществените процеси в Бразилия, но ги свързва и с действията на външните сили – както на САЩ, които подкрепят военната диктатура и нейната икономическа политика, така и на съчувстващите на бразилската съпротива съседни и по-далечни държави. Прави впечатление умението на докторантката да представя обществените движения, икономическите предизвикателства и културните тенденции през призмата на водещите глобални тенденции и дискусии. Това е позволило Кремена Костадинова–Диаш не само да изпълни задачите, които си е поставила, но и значително да ги надхвърли като широта на подхода и разбиране на разнопосочността в противопоставянето: диктаторска власт – съпротивляващо се общество.

3. Оценка на научните резултати, приносите на дисертационния труд и другите публикации на дисертантката

Дисертацията на Кремена Костадинова–Диаш има приносен характер. Първо, защото е представила за пръв път в българската историография пълна картина на кризисното развитие на най-голямата латиноамериканска държава Бразилия от 60-те до 80-те години на XX в. Второ, защото е проследила внимателно и с разбиране сложното развитие на бразилската съпротива срещу военната диктатура. Трето, защото се е

задълбочила в културната история на Бразилия, като е посочила социалната обусловеност на новите протестни теднедции в нея. Четвърто, защото е съумяла да разкрие и проследи взаимовръзката между еволюцията на военните власти, която ги води до постепенен отказ от репресивни практики, от една страна, и съпротивата, която също променя формите си на действие, за да се стигне до мирното връщане към демокрацията. Пето, защото е успяла не само да направи лични интервюта с важни фигури като елемент от Oral history, но и да ги вплете в изложението си.

Авторефератът отразява вярно съдържанието на дисертацията, а неговото оформне отговаря на академичните изисквания.

Публикациите на Кремена Костадинова–Диаш по темата на дисертацията са седем, две от които са под печат. Те са в сериозни научни издания – сборници от конференции, списания и др. Посветени са на различни проблеми от историята на Бразилия през XX в. и отразяват тезите в дисертацията.

Наред с тези публикации Кремена Костадинова–Диаш има други статии в научни издания, между които за моя изненада не виждам публикацията ѝ „Развитие на отношенията Бразилия – Русия“ от сборника „Източна Европа и Латинска Америка“, УИ „Св. Кл. Охридски“, 2017.

4. Критични бележки и препоръки

Цялостната ми оценка за дисертацията на Кремена Костадинова–Диаш е висока, но това не означава, че нямам забележки.

Като критика бих посочила твърде многобройните политологични анализи на отделни елементи от съпротивата, които често се повтарят. Струва ми се, че съкращението БКП, зад което се крие Бразилската комунистическа партия, би трябвало да е БрКП както заради съпадението с популярното у нас съкращение на Българската комунистическа партия, така и защото вече има гражданственост – то е използвано в книгата на Надежда Янковска, която съм посочила по-горе. Създаването на Националната комисия по истината е посочено веднъж през 2003 г. (с. 8), а после като Национална комисия за истината през 2012 г. (с. 9). Не можах да разбера дали новият елит, който на с. 93 е определен като неолиберален наистина е такъв, или по-скоро по-либерален, тъй като между двете понятия има голяма разлика. Прието е на български името на големия

писател да се изписва като Жоржи Амаду, а не Амадо. Пак от езикова гледна точка ми се струва по-подходящ терминът „международен“ вместо „транснационален“ и „сплашващ“ вместо „интимидиращ“. За ролята на Дилма Русев докторантката би могла да ползва и статията на Къдринка Къдринкова „Три следи от Източна Европа – във върховете на Венесуела, Бразилия и Перу“ от сборника „Източна Европа и Латинска Америка“, в която тя самата има статия. На някои места, където Кремена Диаш вижда парадоксалност става дума по-скоро за закономерност.

Както се вижда, забележките ми са несъществени и целят да подобрят текста.

5. Оценка на представените наукометрични показатели

Оценката за наукометричните показатели на Кремена Костадинова–Диаш е положителна. Тя получава за дисертацията си 50 т., публикациите ѝ, свързани с темата на дисертацията и излезли от печат, ѝ носят още 50 т., което показва общ сбор от 100 точки. Това означава, че докторантката изпълнява наукометричните изисквания за присъждане на научната и образователната степен „доктор“.

6. Заключение

Дисертационният труд на Кремена Костадинова–Диаш „Еволюция на съпротивата и опозиционните движения срещу военната диктатура в Бразилия – 1964-1985 г.“ показва уменията на докторантката да издирва, използва и анализира различен документален материал, да използва ефективно историографията по темата, да разработва самостоятелно проблеми от историческото развитие на Бразилия в годините на военната диктатура и съпротивата срещу нея. Изследването е задълбочено и аналитично, което доказва зрелостта на докторантката в избраната професионална сфера.

Всичко това ми дава основание да заявя позицията си, че Кремена Костадинова–Диаш е изпълнила академичните изисквания за присъждането на научната и образователната степен „доктор“, за което ще гласувам.

9 февруари 2026 г.

Рецензент:

проф. д-р Искра Баева